

ПОСТАНОВА № 18

ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ

від 12 вересня 2025 року

Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням
щодо відповідності Конституції України (конституційності)
пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України
від 12 березня 2025 року № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу
України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача»

Господарський суд Тернопільської області в ухвалі від 12 травня 2025 року у справі № 921/252/23 дійшов висновку, що пункт 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 березня 2025 року № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача» суперечить статті 58 Основного Закону.

Розглянувши звернення судді Господарського суду Тернопільської області Гевка В. Л. від 28 травня 2025 року (вх. № 1839/0/1-25 від 29 травня 2025 року), заслухавши та обговоривши доповідь голови Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Рогач Л. І., керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», Пленум Верховного Суду

п о с т а н о в л я є:

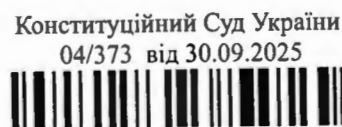
Звернутися до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 березня 2025 року № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача».

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО

Секретар Пленуму,
суддя Верховного Суду

Дмитро ЛУСПЕНИК

ВЕРХОВНИЙ СУД

вул. П. Орлика, 8, м. Київ, 00011, Україна, тел. (044) 591 10 00
e-mail: inbox@supreme.court.gov.ua
Код ЄДРПОУ 41721784

Конституційний Суд України

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПОДАННЯ

щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу II
«Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 березня 2025 року
№ 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення
захисту прав добросовісного набувача»

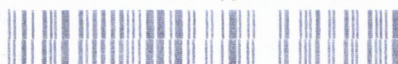
До Верховного Суду в порядку частини шостої статті 11 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) надійшло звернення судді Господарського суду Тернопільської області Гевка В. Л. від 28.05.2025 (вх. № 1839/0/1-25 від 29.05.2025) про внесення до Конституційного Суду України подання щодо конституційності пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12.03.2025 № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача» (далі – Закон № 4292-IX).

За приписами пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-IX норми цього Закону мають зворотну дію в часі в частині умов та порядку компенсації органом державної влади або органом місцевого самоврядування добросовісному набувачеві вартості нерухомого майна, оцінка (експертно-грошова оцінка земельної ділянки) якого здійснена в порядку, визначеному законом, чинна на дату подання позовної заяви, у справах, у яких судом першої інстанції не ухвалено рішення про витребування майна в добросовісного набувача на день набрання чинності цим Законом, а також у частині порядку обчислення та перебігу граничного строку для витребування чи визнання права щодо: нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно до дня набрання чинності цим Законом; нерухомого майна, щодо якого на момент його передачі першому набувачеві законом не була встановлена необхідність державної реєстрації правочину або реєстрації права власності й дата його передачі першому набувачеві передуює дню набрання чинності цим Законом.

ВЕРХОВНИЙ СУД

вих № 3765/0/2-25 від 25.09.2025

сп

10:14

Конституційний Суд України
04/373 від 30.09.2025

Обставини, які зумовили ініціювання звернення до Верховного Суду для вирішення питання стосовно внесення до Конституційного Суду України подання

У провадженні Господарського суду Тернопільської області перебуває справа № 921/252/23 за позовом Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні позивача: Міністерства освіти і науки України, регіонального відділення Фонду державного майна України по Івано-Франківській, Чернівецькій та Тернопільській областях, Тернопільської обласної військової адміністрації, Головного управління Держгеокадастру в Тернопільській області –

до відповідачів: Товариства з обмеженою відповідальністю «Ювітас», Товариства з обмеженою відповідальністю «Автопарк «Дружба»; третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог на предмет спору, на стороні відповідача: державного реєстратора Заводської селищної ради Чортківського району Тернопільської області Марцінковського О.Л.; Тернопільської міської ради; Виконавчого комітету Тернопільської міської ради –

за участю прокурора Тернопільської обласної прокуратури в інтересах держави

про зобов'язання усунути перешкоди в користуванні земельною ділянкою; заборону вчиняти дії; визнання протиправним та скасування рішення державного реєстратора та зобов'язання вчинити дії.

Через систему «Електронний суд» 24.04.2025 від представника відповідача ТОВ «Ювітас» надійшла заява про залишення позовної заяви без руху у зв'язку з набранням чинності Законом № 4292-IX.

З огляду на зазначене заявник просив залишити без руху позовну заяву та зобов'язати надати документи, що підтверджують унесення на депозитний рахунок суду коштів у розмірі вартості спірного майна, оцінка (експертно-грошова оцінка земельної ділянки) якого здійснена в порядку, визначеному законом, чинна на дату подання позовної заяви; оскільки в цій справі судом першої інстанції ще не ухвалено рішення про витребування майна, то застосуванню підлягає пункт 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-IX щодо зворотної дії в часі.

Господарський суд Тернопільської області ухвалою від 12.05.2025 відмовив у задоволенні заяви ТОВ «Ювітас» про залишення позовної заяви без руху. При цьому суд виходив із нижчезазначеного.

Згідно зі статтею 8 Конституції в Україні визнається і діє принцип верховенства права. Конституція України має найвищу юридичну силу. Закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції України і повинні відповідати їй. Норми Конституції України є нормами прямої дії.

Відповідно до статті 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.

Суд звернув увагу на Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 № 1-рп/99 у справі про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів і Рішення від 05.04.2001 № 3-рп/2001, яким передбачено, що Конституція України закріпила принцип незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів.

На переконання суду, положення пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-IX щодо зворотності дії в часі окремих положень цього Закону суперечать статті 58 Конституції України. Тому суд вважав, що положення частини шостої статті 164 і частини другої статті 174 ГПК України щодо залишення позовної заяви без руху з підстави невнесення у визначених законом випадках на депозитний рахунок суду коштів у розмірі вартості спірного майна, оцінка (експертно-грошова оцінка земельної ділянки) якого здійснена в порядку, визначеному законом, чинна на дату подання позовної заяви, не можуть застосовуватися до позовних заяв, поданих до суду до набрання чинності Законом № 4292-IX.

Тож суд дійшов висновку, що пункт 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-IX є неконституційним, застосував приписи Конституції України як норми прямої дії та звернувся з відповідним поданням до Верховного Суду.

Щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-IX

В Україні визнається і діє принцип верховенства права (стаття 8 Конституції України). Одним з основних фундаментальних елементів принципу верховенства права є правова визначеність (legal certainty), яка вимагає чіткості, зрозумілості й однозначності правових норм, зокрема їх передбачуваності (прогнозованості) та стабільності. Кожна особа відповідно до конкретних обставин має орієнтуватися в тому, яка саме норма права застосовується в певному випадку, та мати чітке розуміння щодо настання конкретних правових наслідків у відповідних правовідносинах з огляду на розумну та передбачувану стабільність норм права [абзац шостий підпункту 2.1 пункту 2 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-р/2017; абзац шостий підпункту 4.1 пункту 4 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 20.06.2019 № 6-р/2019].

Велика Палата Верховного Суду в постанові від 08.05.2025 у справі № 420/12471/22 звертала увагу, що процедурний аспект принципу верховенства

права базується на тому, що вимоги правотворчої та правозастосовної практики повинні відповідати певним стандартам, як-от: заборона зворотної дії закону; вимога ясності та несуперечності закону; вимога щодо однакового застосування закону тощо.

За висновками ЄСПЛ, поняття «якість закону» означає, що національне законодавство має бути доступним і передбачуваним, тобто визначати достатньо чіткі положення, аби дати людям адекватну вказівку щодо обставин і умов, за яких державні органи мають право вживати заходів, що вплинуть на конвенційні права цих людей [див. *mutatis mutandis* рішення ЄСПЛ у справах «С. Г. та інші проти Болгарії» від 24.04.2008 (заява № 1365/07, § 39), «Олександр Волков проти України» від 09.01.2013 (заява № 21722/11, § 170)].

Принцип незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів (*lex ad praeterian non valet*) є значущим аспектом юридичної визначеності як складника принципу верховенства права (правовладдя), передбаченого частиною першою статті 8 Конституції України [абзац перший підпункту 6.1 пункту 6 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 18.12.2024 № 12-р(II)/2024].

Стаття 58 Конституції України закріплює один із найважливіших загальновизнаних принципів сучасного права: закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі. Це означає, що вони поширюють свою дію тільки на ті відносини, які виникли після набуття законами чи іншими нормативно-правовими актами чинності.

Закріплення названого принципу на конституційному рівні є гарантією стабільності суспільних відносин, зокрема відносин між державою і громадянами, породжуючи в громадян упевненість у тому, що їхнє нинішнє становище не буде погіршено прийняттям більш пізнього закону чи іншого нормативно-правового акта.

Принцип незворотності дії в часі поширюється також на Конституцію, яка є Основним Законом держави (преамбула Конституції України).

Виняток із цього принципу допускається лише у випадках, коли закони та інші нормативно-правові акти пом'якшують або скасовують відповідальність особи [абзаци перший – четвертий пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 13.05.1997 № 1-зп/1997].

За змістом частини першої статті 58 Основного Закону України новий акт законодавства застосовується до тих правовідносин, які виникли після набрання ним чинності. Якщо правовідносини тривалі, виникли до ухвалення акта законодавства та продовжують існувати після його ухвалення, то нове нормативне регулювання застосовується з дня набрання ним чинності або з дня, встановленого цим нормативно-правовим актом, але не раніше дня його

офіційного опублікування [абзац п'ятий пункту 5 мотивувальної частини Рішення Конституційного Суду України від 12.07.2019 № 5-р(І)/2019].

Позицію щодо незворотності дії в часі законів та інших нормативно-правових актів Конституційний Суд України неодноразово висловлював також у своїх рішеннях, зокрема від 09.02.1999 № 1-рп/99, від 05.04.2001 № 3-рп/2001, від 13.03.2012 № 6-рп/2012, від 02.07.2002 № 13-рп/2002, від 26.01.2011 № 1-рп/2011 та інших.

Аналогічний підхід застосовується і щодо дії процесуальної норми права. За частиною третьою статті 3 ГПК України судочинство в господарських судах здійснюється відповідно до закону, чинного на час вчинення окремої процесуальної дії, розгляду і вирішення справи, що свідчить про незворотність процесуальної норми в часі.

Пунктом 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-ІХ передбачено, що його положення мають зворотну дію в часі в частині умов і порядку компенсації органом державної влади або органом місцевого самоврядування добросовісному набувачеві вартості нерухомого майна, оцінка (експертно-грошова оцінка земельної ділянки) якого здійснена в порядку, визначеному законом, чинна на дату подання позовної заяви, у справах, у яких судом першої інстанції не ухвалено рішення про витребування майна в добросовісного набувача на день набрання чинності цим Законом, а також у частині порядку обчислення та перебігу граничного строку для витребування чи визнання права щодо: нерухомого майна, право власності на яке зареєстровано в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно до дня набрання чинності цим Законом; нерухомого майна, щодо якого на момент його передачі першому набувачеві законом не була встановлена необхідність державної реєстрації правочину або реєстрації права власності й дата його передачі першому набувачеві передуює дню набрання чинності цим Законом.

Таким чином, надання пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-ІХ зворотної дії в часі суперечить статті 58 Конституції України, оскільки призводить до порушення основного фундаментального елементу принципу верховенства права – правової визначеності. Крім того, ретроспективне застосування положень Закону № 4292-ІХ може свідчити про порушення статті 6 Європейської конвенції з прав людини (право на справедливий суд) через втручання законодавця в процес здійснення правосуддя шляхом прийняття нормативно-правових актів, що наперед визначають результати справи, яка перебуває на розгляді в суді та в якій однією зі сторін є держава [див. рішення ЄСПЛ у справах «Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece» від 09.12.1994 (заява № 13427/87), «Topal v. The Republic of Moldova» від 03.07.2018 (заява № 12257/06)].

Також звертаємо увагу, що Верховний Суд висловлював застереження щодо відповідних положень Закону № 4292-IX ще на етапі його прийняття. У листі голові Комітету Верховної Ради України з питань правової політики (реєстр. № 394/0/2-25 від 28.01.2025), надаючи пропозиції та зауваження до проекту Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача» (реєстр. № 12089 від 03.10.2024), Верховний Суд наголошував, що відповідні положення пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» суперечать частині першій статті 58 Конституції України.

Ураховуючи зазначене, доходимо висновку про наявність підстав для звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону № 4292-IX.

На підставі викладеного та керуючись статтею 150 Конституції України, статтями 7, 50–52 Закону України «Про Конституційний Суд України», пунктом 5 частини другої статті 36, пунктом 5 частини другої статті 46 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»

ПРОСИМО:

1. Відкрити провадження за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 березня 2025 року № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача».

2. Перевірити на відповідність приписам статті 58 Конституції України пункт 2 розділу II «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 березня 2025 року № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача».

Відомості про представників суб'єкта права на конституційне подання

1. Голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Рогач Лариса Іванівна (вул. Олександра Копиленка, 6, м. Київ, 01016;

2. Перший заступник керівника Апарату Верховного Суду Бабанли Расім Шагінович (вул. Пилипа Орлика, 8, м. Київ, 00011;

Додатки:

1. Копія постанови Пленуму Верховного Суду від 12 вересня 2025 року № 18 «Про звернення до Конституційного Суду України з конституційним поданням щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 розділу II

«Прикінцеві та перехідні положення» Закону України від 12 березня 2025 року №4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача» на 1 арк. в 1 прим.

2. Витяг з Конституції України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30) на 5 арк. в 1 прим.

3. Витяг з Господарського процесуального кодексу України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст. 56) на 7 арк. в 1 прим.

4. Закон України від 12.03.2025 № 4292-IX «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача»

(Офіційний вісник України, 07.05.2025, № 36, ст. 2370, код акта 131495/2025) на 3 арк. в 1 прим.

5. Витяг із Закону України від 02 червня 2016 року № 1402-VIII «Про судоустрій і статус суддів» (Голос України, 16.07.2016, № 132-133) на 5 арк. в 1 прим.

6. Витяг із Закону України від 13 липня 2017 року № 2136-VIII «Про Конституційний Суд України» (Голос України, 02.08.2017, № 141) на 3 арк. в 1 прим.

7. Рішення ЄСПЛ у справі «С. Г. та інші проти Болгарії» (С.G. and Others v. Bulgaria, № 1365/07) на 15 арк. в 1 прим.

8. Рішення ЄСПЛ у справі «Олександр Волков проти України» (Oleksandr Volkov v. Ukraine, № 21722/11) на 29 арк. в 1 прим.

9. Рішення ЄСПЛ у справі «Stran Greek Refineries and Stratis Andreadis v. Greece» (№ 13427/87) на 30 арк. в 1 прим.

10. Рішення ЄСПЛ у справі «Topal v. The Republic of Moldova» (№ 12257/06) на 10 арк. в 1 прим.

11. Рішення Конституційного Суду України від 13.05.1997 № 1-зп/1997 «Про офіційне тлумачення статей 58, 78, 79, 81 Конституції України та статей 243-21, 243-22, 243-25 Цивільного процесуального кодексу України (у справі щодо несумісності депутатського мандата)» на 4 арк. в 1 прим.

12. Рішення Конституційного Суду України від 09.02.1999 № 1-рп/99 у справі за конституційним зверненням Національного банку України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 58 Конституції України (справа про зворотну дію в часі законів та інших нормативно-правових актів) на 3 арк. в 1 прим.

13. Рішення Конституційного Суду України від 05.04.2001 № 3-рп/2001 у справі за конституційним поданням Президента України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (справа про податки) на 3 арк. в 1 прим.

14. Рішення Конституційного Суду України від 02.07.2002 № 13-рп/2002 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Концерн Стирол» щодо офіційного тлумачення положення абзацу першого пункту

1 частини першої статті 12 Господарського процесуального кодексу України (справа про оспорування актів у господарському суді) на 3 арк. в 1 прим.

15. Рішення Конституційного Суду України від 26.01.2011 № 1-рп/2011 у справі за конституційним поданням Верховного Суду України та за конституційним зверненням громадянина Савчука М. М. про офіційне тлумачення положень Кримінального кодексу України 1960 року із змінами, внесеними Законом України «Про внесення змін до Кримінального, Кримінально-процесуального та Виправно-трудового кодексів України» від 22 лютого 2000 року № 1483-III, щодо їх дії в часі у взаємозв'язку із положеннями статті 8, частини першої статті 58, пункту 22 частини першої статті 92, частини другої статті 152, пункту 1 розділу XV «Перехідні положення» Конституції України, статті 73 Закону України «Про Конституційний Суд України», частини другої статті 4, частин першої, третьої, четвертої статті 5, частини третьої статті 74 Кримінального кодексу України 2001 року (справа про заміну смертної кари довічним позбавленням волі) на 5 арк. в 1 прим.

16. Рішення Конституційного Суду України від 13.03.2012 № 6-рп/2012 у справі за конституційним поданням 53 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 2 частини першої статті 7, пункту 2 розділу VIII «Прикінцеві та перехідні положення» Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» на 5 арк. в 1 прим.

17. Рішення Конституційного Суду України від 20.12.2017 № 2-р/2017 у справі за конституційним поданням 49 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 7 частини другої статті 42 Закону України «Про вищу освіту» на 4 арк. в 1 прим.

18. Рішення Конституційного Суду України від 20.06.2019 № 6-р/2019 у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Указу Президента України «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів» на 5 арк. в 1 прим.

19. Рішення Конституційного Суду України від 12.07.2019 № 5-р(І)/2019 у справі за конституційними скаргами Байшева П. В., Бурлакової О. О., Даць І. В., Дедковського В. В., Желізняка М. В., Кожухарової Л. А. щодо відповідності Конституції України (конституційності) пунктів 2, 3 розділу II «Прикінцеві положення» Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо запровадження контрактної форми роботи у сфері культури та конкурсної процедури призначення керівників державних та комунальних закладів культури» від 28 січня 2016 року № 955-VIII зі змінами на 5 арк. в 1 прим.

20. Рішення Конституційного Суду України від 18.12.2024 № 12-р(ІІ)/2024 у справі за конституційною скаргою Бурми К. А. щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів статті 51 Цивільного кодексу України (щодо конституційних гарантій прав фізичних осіб – підприємців) на 6 арк. в 1 прим.

21. Копія постанови Великої Палати Верховного Суду від 08.05.2025 у справі № 420/12471/22 на 12 арк. в 1 прим.

22. Копія ухвали Господарського суду Тернопільської області від 12.05.2025 у справі № 921/252/23 на 7 арк. в 1 прим.

23. Копія листа Голові Комітету Верховної Ради України з питань правової політики за підписом Голови Верховного Суду (реєстр. № 394/0/2-25 від 28.01.2025) на 5 арк. в 1 прим.

24. Копія звернення судді Господарського суду Тернопільської області Гевка В. Л. від 28.05.2025 (вх. № 1839/0/1-25 від 29.05.2025) на 4 арк. в 1 прим.

Голова Верховного Суду

Станіслав КРАВЧЕНКО